

Magdalena Zrałek-Wolny

**Socjoterapeutyczne wsparcie dzieci nadpobudliwych i nieśmiałych
w wieku przedszkolnym**

Streszczenie

Współczesny świat i świat przyszłości potrzebuje ludzi odpowiedzialnych, zdolnych do pracy zespołowej którzy są transgresyjni i od najwcześniejszych lat potrafią pokonywać trudności. Zmiana w edukacji to niewątpliwie proces ciągły mający swe źródło w postępie badań psychologicznych, pedagogicznych, cywilizacyjnych i kulturowych. Zainteresowanie naukowe praktyczną pedagogiką przedszkolną dotyczące aktualnych realiów oraz zmian i perspektyw należy uznać za niezwykle ważne w krajach Unii Europejskiej. Zmieniający się świat wymusza dostrzeżenie roli wychowania przedszkolnego jako konieczności działań które umożliwiają jednostce lepsze rozumienie świata i zachodzących relacji oraz zjawisk w społeczeństwie. Bardzo ważna wydaje się też myśl Józefa Bałachowicza który stwierdza: „Chodzi o to aby edukacja od początku była wielokierunkowym bogatym w treści całościowym systemem wspomagania dziecka w uczeniu się i samowychowaniu tworzeniu jego intymnych relacji z kulturą systemem kształtowania jego osobowych i społecznych kompetencji umożliwiających twórcze przystosowanie się do zmieniającej się rzeczywistości”.

Rozprawa doktorska *Socjoterapeutyczne wsparcie dzieci nadpobudliwych i nieśmiałych w przedszkolu* wpisuje się w przytoczone powyżej stwierdzenia. Dysertacja jest wynikiem wielu lat doświadczeń autorki w pracy zawodowej oraz indywidualnej narracji pedagogicznej. W narracji tej głos oddany został dzieciom uczęszczającym do przedszkola, zwłaszcza zaś tym spośród nich, które przejawiają zachowania nadpobudliwe i nieśmiałe. Głosu udzielono również wszystkim osobom odpowiedzialnym za proces wychowania dziecka w wieku przedszkolnym, a więc: rodzicom, nauczycielom oraz specjalistom współpracującym z nauczycielami przedszkola (logopeda, psycholog, pedagog szkolny, socjoterapeuta).

Celem dysertacji było ustalenie, czy organizowane dla całej grupy zajęcia socjoterapeutyczne wykorzystujące w sposób celowy wybrane obszary sztuki są jedną z odpowiedzi na problemy dzieci przejawiających zaburzenia zachowania w przedszkolu i ich grupy rówieśniczej oraz oczekiwania nauczycieli, rodziców i personelu specjalistycznego

w tym zakresie. Prezentowana praca doktorska składa się z trzech zasadniczych części: teoretycznej, metodologicznej i empirycznej.

W części teoretycznej autorka przedstawiła sytuację przedszkola, jako placówki będącej miejscem wychowania i edukacji dziecka, stąd w prezentowanym tekście pojawiają się zarówno określenia wychowanie przedszkolne, jak i edukacja przedszkolna, ponieważ przedszkole ma trzy podstawowe funkcje: wychowawczą, dydaktyczną i opiekuńczą. Na stronach części teoretycznej dokonano analizy aktów prawnych regulujących funkcjonowanie placówek przedszkolnych. Dynamiczne zmiany zachodzące w przepisach regulujących oświatę w Polsce powodowały zdaniem autorki perturbacje zarówno wśród nauczycieli przedszkola, jak i wśród rodziców dzieci uczęszczających do placówek przedszkolnych. Jako obowiązującą na czas trwania prowadzonych badań oraz redagowania części teoretycznej rozprawy, autorka przyjęła *Ustawę o systemie oświaty* z dnia 7 września 1991 r. (Dz. U. z 2016, poz. 1943, 1954, 1885 i 2169 oraz z 2017 r., poz. 60 i 949) natomiast zaakcentowała zmiany zawarte w akcie prawnym *Ustawa z dnia 14 grudnia 2016 roku Przepisy wprowadzające ustawę do Ustawy z dnia 14 grudnia 2016 r. Prawo oświatowe* (Dz. U. z 2017 r., poz. 59 ze zm.). Autorka odniosła się również do zmian w rozporządzeniach dotyczących udzielania pomocy psychologiczno-pedagogicznej w przedszkolach i scharakteryzowała pracę zespołów terapeutycznych jako organu udzielającego wsparcia dzieciom w zakresie tej pomocy. Przedstawienie zmian regulujących funkcjonowanie polskiej oświaty miało w odczuciu autorki nie tylko wskazanie zmian leksykalnych ale przede wszystkim priorytetów edukacyjnych w odniesieniu do wychowania przedszkolnego. Część teoretyczna dysertacji zawiera także charakterystykę oddziaływań o charakterze socjoterapeutycznym oraz przekonuje, że socjoterapia jest jedną z metod, która powinna być wykorzystywana w pracy terapeutycznej w przedszkolu. Na ten aspekt zwracają w swoich badaniach uwagę autorzy tacy jak: Maria John-Borys („Socjoterapia – jak zachodzi zmiana zachowania?”); Hanna Rylke, Joanna Jakubowska i Jacek Kamiński („Nowoczesne metody psychologicznej w oświacie – socjoterapia i psychoterapia”). O potrzebie zastosowania działań socjoterapeutycznych w pracy z grupą przedszkolną pisały również Iwona Dąbrowska-Jabłońska („Terapia dzieci i młodzieży. Metody i techniki pomocy psychopedagogicznej”) i Ewa Jastrun („Socjoterapia – co trzeba, a czego nie wolno?”).

W części metodologicznej dysertacji, autorka zaprezentowała cele i przedmiot podjętych badań. Opisała problemy badawcze podejmowanych eksploracji oraz hipotezy badawcze, zmienne i wskaźniki, na podstawie których dokonywała analizy materiału badawczego. Metodami badawczymi wykorzystywanymi podczas podejmowanych działań

eksploracyjnych były: *action research*, sondaż diagnostyczny, metoda indywidualnych przypadków oraz metody projekcyjne i socjometryczne. Według założeń metodologicznych praca miała charakter jakościowy, a uzyskiwane dane doprecyzowywane były danymi ilościowymi. Czynione eksploracje były badaniami diagnostyczno-weryfikacyjnymi. Dla dokonania profesjonalnego osądu uzyskanych wyników, wykorzystano transkrypcję wywiadów i rozmów prowadzonych z respondentami (dziećmi 5-, 6-letnimi uczęszczającymi do przedszkola, nauczycielami przedszkola, rodzicami dzieci uczęszczających do przedszkola, psychologami, pedagogami szkolnymi, socjoterapeutami i logopedami), analizę ilościową z elementami statystyki (wykorzystanie testu niezależności *chi kwadrat*), analizę danych uzyskanych z sondażu diagnostycznego nauczycieli, dyrektorów placówek przedszkolnych, rodziców dzieci uczęszczających do przedszkola i personelu specjalistycznego (logopeda, psycholog, pedagog szkolny, socjoterapeuta) oraz analizę dokumentacji pedagogicznej nauczycieli przedszkolnych i dyrektorów placówek przedszkolnych.

W części empirycznej pracy autorka zaprezentowała odczuwane potrzeby oraz deklarowane formy pomocy dla dzieci przejawiających zaburzenia zachowania w przedszkolu. Przedstawiła wypowiedzi zarówno nauczycieli przedszkola, dyrektorów tych placówek, personelu specjalistycznego jak również rodziców dzieci uczęszczających do przedszkola (podrozdział 6.1). Badaczka opisała działania podejmowane na rzecz dzieci przejawiających zaburzenia zachowania w placówkach przedszkolnych na terenie Zagłębia Dąbrowskiego (podrozdział 6.2), szczególną uwagę poświęcając czterem wybranym programom socjoterapeutycznym realizowanym na tym regionie (podrozdział 6.3). Rozdział siódmy części empirycznej to z kolei prezentacja działań podejmowanych w ramach autorskiego programu socjoterapeutycznego wykorzystującego w sposób celowy wybrane obszary sztuki. W rozdziale tym znalazła się zarówno analiza socjometryczna badanych grup przedszkolnych; prezentacja indywidualnych przypadków dzieci przejawiających zachowania nadpobudliwe i nieśmiałe w wieku przedszkolnym; inspiracje do powstania oraz warunki realizacji autorskiego programu socjoterapeutycznego jak również charakterystykę klimatu grupy i odczucia towarzyszące ich uczestnikom (dzieciom nadpobudliwym i nieśmiałym oraz całej grupie rówieśniczej) a także wszystkim osobom zaangażowanym w jego realizację: specjalistyczny personel świadczący pomoc indywidualną objętym programem dzieciom (psycholog dziecięcy, pedagog szkolny, logopeda, socjoterapeuta, rehabilitant), wychowawcy grup uczestniczących w projekcie, rodzice dzieci uczęszczających do badanych grup oraz

co w prezentowanej pracy jest posunięciem nowatorskim – opinie superwizora na temat podejmowanych działań.

W części wieńczącej dysertację, dokonano podsumowania pracy, która pozwoliła na stwierdzenie, iż założone w fazie koncepcyjnej pracy cele badań zostały zrealizowane oraz, że zastosowana procedura badawcza a w szczególności posłużenie się metodą badania w działaniu, jak i włączenie do spektrum badań technik projekcyjnych pozwoliło na uzyskanie wymiernych efektów i zbadanie zależności pomiędzy zmiennymi. Zostały też pozytywnie zweryfikowane założone w fazie koncepcyjnej hipotezy szczegółowe. Autorka podkreślała, iż podczas działań badawczych towarzyszyła jej refleksja nad przydatnością uzyskanych badań w praktyce pedagogicznej, dlatego właśnie w rozdziale *Podsumowanie pracy i wnioski końcowe*, zamieściła postulaty do praktyki pedagogicznej.

Nowatorskość ujęcia podjętej przez autorkę problematyki badawczej opierała się z jednej strony na dynamice procesów społeczno-ekonomicznych (coraz większa ilość dzieci przejawiających zaburzenia zachowania w przedszkolu), z drugiej zaś luką w badaniach nad prowadzeniem zajęć socjoterapeutycznych z dziećmi w przedszkolu. Bardzo ważnym aspektem w odczuciu autorki stało się również włączenie w proces terapeutyczny całej grupy rówieśniczej. Istotnym aspektem prezentowanych działań był fakt współdziałania ze sobą wielu specjalistów (psycholog dziecięcy pedagog szkolny socjoterapeuta logopeda rehabilitant) przez cały czas realizacji programu socjoterapeutycznego.

Magdalena Zralek – Wolny

The Sociotherapeutic support of hyperactive and shy children
in pre-school age

The summary

The modern world and the world of the future needs responsible, capable of teamwork people who are transgressive and can overcome difficulties from the earliest years. The change in the education is undoubtedly a continuous process which has got its source in the progress of the psychological, pedagogical, civilizational and cultural studies. The scientific interest of the practical pre-school pedagogy regarding current realities and changes and perspectives should be considered extremely important in European Union countries. The changing world forces the perception of the role of the pre-school education as the necessity of actions that enable the individual to better understanding the world and the relationships and phenomena occurring in society.

The thought of Józef Bałachowicz seems very important as well: "The point is that education from the beginning is to be a multi-directional, rich in the content of a comprehensive system of supporting a child in learning and self-creating the intimate relationship with the culture of shaping its personal and social competences enabling creative adaptation to the changing reality." The dissertation *The Sociotherapeutic support of hyperactive and shy children in the kindergarten* is part of the statements cited above. The dissertation is the result of many years of experience of the author in her professional work and individual pedagogical narrative. In this narrative, the voice was devoted to children attending kindergarten, especially those of those who display hyperactive and timid behaviors.

The vote was also given to all persons responsible for the process of bringing up a child in pre-school age, namely: parents, teachers and specialists cooperating with kindergarten teachers (speech therapist, psychologist, school educator, social therapist). The aim of the dissertation was to determine whether the socio-therapeutic classes organized for the entire group using, in a targeted manner, selected areas of art are one of the answers to the problems of children behaving in kindergarten and their peer group and the expectations of teachers, parents and specialist staff in this area. The presented doctoral dissertation consists of three main parts: theoretical, methodological and empirical.

In the theoretical part, the author presented the situation of the kindergarten, as an institution being the place of the upbringing and the education of a child, therefore the presented text includes both the pre-school and the pre-school education, because the kindergarten has three basic functions: educational, didactic and caring. On the pages of the theoretical part, the legal acts regulating the functioning of pre-school institutions were analyzed. The dynamic changes taking place in the regulations governing education in Poland caused perturbations among the kindergarten teachers and parents of children attending pre-school institutions.

As binding for the duration of the research and the theoretical part of the dissertation, the author has adopted the Act on the Education System of September 7, 1991 (Journal of Laws of 2016, item 1943, 1954, 1885 and 2169 and of 2017, item 60 and 949) while emphasizing the changes contained in the legal act The Act of 14 December 2016 Provisions introducing the Act to the Act of 14 December 2016. Education Law (Journal of Laws of 2017, item 59, as amended) . The author also referred to changes in regulations concerning the provision of the psychological and pedagogical help in kindergartens and characterized the work of therapeutic teams as a body providing support to children in this area of assistance. The presentation of changes regulating the functioning of Polish education had, in the author's mind, not only an indication of lexical changes but, above all, educational priorities in the relation to the pre-school education.

The theoretical part of the dissertation also contains the characteristics of socio-therapeutic interactions and argues that sociotherapy is one of the methods that should be used in a therapeutic work in the kindergarten. This aspect is highlighted by authors such as Maria John-Borys ("Sociotherapy - how is change in behavior?"); Hanna Rylke, Joanna Jakubowska and Jacek Kamiński ("Modern psychological methods in education - sociotherapy and psychotherapy"). Iwona Dąbrowska-Jabłońska ("Therapy of children and adolescents, methods and techniques of psycho-pedagogical help") and Ewa Jastrun ("Sociotherapy - what you need and what is not allowed?") also wrote about the need to apply socio-therapeutic activities to the pre-school group. In the methodological part of the dissertation, the author presented the goals and the subject of the research undertaken. She described the research problems of undertaken explorations as well as research hypotheses, variables and indicators on the basis of which she analyzed the research material.

The research methods used during the exploration activities were: action research, diagnostic survey, individual case method and projection and sociometric methods. According to methodological assumptions, the work was of a qualitative nature, and the data obtained

were further specified by quantitative data. The explorations made were diagnostic and verification tests. To make a professional judgment of the obtained results, transcripts of interviews and interviews were conducted with respondents (5- and 6-year-old children attending kindergarten, kindergarten teachers, parents of children attending kindergarten, psychologists, school educators, sociotherapists and speech therapists), quantitative analysis with elements statistics (using chi square test independence), analysis of data obtained from the diagnostic survey of teachers, directors of pre-school institutions, parents of children attending kindergarten and specialist staff (speech therapist, psychologist, school educator, sociotherapist) and analysis of pedagogical documentation of pre-school teachers and pre-school institutions' directors.

In the empirical part of the work the author presented the felt needs and declared forms of help for children exhibiting behavioral disorders in kindergarten. She presented the statements of both kindergarten teachers, directors of these nursing homes, the specialist staff as well as parents of children attending kindergarten (subsection 6.1). The researcher described the actions taken for children displaying behavior disorders in pre-school institutions in the Dąbrowa Basin (sub-chapter 6.2), paying special attention to the four selected socio-therapeutic programs implemented in this region (sub-chapter 6.3). The seventh chapter of the empirical part is, in turn, a presentation of the activities undertaken as part of the original socio-therapeutic program that uses selected areas of art in a targeted manner. This chapter includes both sociometric analysis of the pre-school groups surveyed; the presentation of individual cases of children exhibiting hyperactive and shy behaviors in pre-school age; the inspiration for the uprising and conditions for the implementation of the original socio-therapeutic program as well as the characteristics of the group's climate and feelings accompanying participants (hyperactive and shy children and the entire peer group) and all those involved in its implementation: specialist staff providing individual assistance covered by the children's program (child psychologist, school teacher, speech therapist, sociotherapist, rehabilitator), educators of groups participating in the project, parents of children attending the studied groups and what in the presented work is an innovative move - the opinion of the supervisor on the actions taken.

In the final part of the dissertation, a summary of the work was made, which allowed to conclude that the research goals established in the conceptual phase were implemented and that the applied research procedure, in particular using the research method in action, and including projection techniques in the spectrum of research enabled measurable effects and examining the relationship between variables. The detailed hypotheses assumed in the

concept phase have also been positively verified.

The author emphasized that during the research activities she was accompanied by reflection on the usefulness of the obtained research in pedagogical practice, which is why in the chapter *Summary of work and final conclusions*, she postulated her postulates for pedagogical practice.

The novelty of the approach taken by the author of the research issues was based, on the one hand, on the dynamics of socio-economic processes (an increasing number of children displaying behavioral disorders in the kindergarten), on the other, a gap in the research on sociotherapeutic classes with children in the kindergarten.

A very important aspect in the author's sense was also the inclusion of the entire peer group in the therapeutic process. An important aspect of the presented activities was the fact that many specialists cooperate with each other (a psychologist, a school pedagogue, a sociotherapist, speech therapist, rehabilitant) throughout the implementation of the sociotherapeutic program.